

УДК339.923 (477.99)

Н.О. ВАСИЛЬЧУК, канд. екон. наук, старший науковий співробітник
Інститут економіко-правових досліджень НАН України, м. Київ

ЕКСПЕРТНА ОЦІНКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИЗНАЧЕННЯ СПІЛЬНИХ ПРОБЛЕМ РЕГІОНІВ

Ключові слова: експертна оцінка, міжрегіональне співробітництво, організаційна форма міжрегіонального співробітництва, SWOT-аналіз стратегій регіонального розвитку, вагомість і кількість параметрів.

Здійснено експертну оцінку, на основі якої визначено спільні проблеми Сумського, Полтавського, Харківського і Дніпропетровського регіонів. Обґрунтовано доцільність використання експертної оцінки. Доведено головна перевага методу експертної оцінки, суть якої полягає в тому, що фахівці можуть використовувати не тільки інформацію, засновану на статистичних часових показниках, але і нерегулярну разову інформацію якісного характеру. Встановлено, що експертна оцінка сприяє об'єктивному баченню регіональних проблем, що в свою чергу дає можливість оперативно та зважено ухвалювати управлінські рішення.

Вступ. Наявність високого рівня корупції в країні, обмеженість інвестиційних ресурсів, високий рівень зношування основних засобів виробництва, війна на Сході, руйнування господарських зв'язків — усе це спричинило погіршення економічного і соціального стану в регіонах України та зумовило необхідність пошуку й налагодження нових зв'язків, нових форм співробітництва та підходів до управління регіональним розвитком. Визначення спільних проблем регіонів та на цих засадах обрання найоптимальнішої організаційної форми міжрегіонального співробітництва можливо при наявності дієвого інструментарію. Одним із таких інструментів є експертна оцінка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема регіонального розвитку присвячені наукові праці багатьох учених. Формуванню та розвитку системи міжрегіонального та транскордонного співробітництва в Україні приділяли увагу П. Беленький [1], О. Бабінова [2], В. Будкін [3]. Розвитку нових форм співробітництва присвячені праці А. Мікули [4, 5]. Проблеми в управлінні та державному регулюванні міжрегіонального співробітництва в економічній сфері розглядали А. Омаров [6], Н. Павліха [7], Л. Скібіцький [8] та ін. Аналізу організаційної структури та діяльності єврорегіонів приділяли увагу І. Сторонянська [9], Є. Кіш [10], І. Студенніков [11].

Дослідженням проблем експертних оцінок присвячували роботи вітчизняні та зарубіжні вчені: Ф. Котлер, В. Руделіус, І. Ансофф, І. Бескровний [12], Г. Тітаренко [13], М. Корінько, С. Арапов, І. Арапова [14] та ін. Попри велику кількість досліджень у цих сферах відкритими залишаються питання визначення проблем та напрямів міжрегіонального співробітництва, обґрунтування процедури обрання тієї чи іншої організаційної форми співробітництва на засадах експертної оцінки.

пертої оцінки. Все це зумовлює актуальність обраної теми дослідження та сприяє визначенню мети й окресленню завдань.

Мета статті полягає в обґрунтуванні доцільності використання експертної оцінки для визначення спільних проблем регіонів. Виходячи з мети, була поставлена та розв'язана задача прикладного характеру, а саме: здійснена експертна оцінка, на основі якої визначені спільні проблеми регіонів.

Результати дослідження. У попередніх дослідженнях автор запропонував методичний підхід до вибору найоптимальнішої з огляду на специфіку регіону організаційної форми міжрегіонального співробітництва (ОФМС). Обрання форм міжрегіонального співробітництва запропоновано здійснювати в декілька етапів, а саме: визначення напрямів міжрегіонального співробітництва (МС) та виявлення проб-

лем у взаємовідносинах; вибір методів оцінки ОФМС та обґрунтування збалансованої системи показників і системи інформаційного забезпечення; проведення аналізу кожної з досліджуваних форм МС та виявлення проблем у взаємовідносинах; визначення безпосереднього впливу МС на соціально-економічний розвиток територій за обраними напрямками. Останній етап — прийняття управлінського рішення щодо обрання ОФМС. У рамках обраного підходу, коли регіон розглядається як економічний простір [15], запропоновано визначення напрямів міжрегіонального співробітництва та оцінку ОФМС здійснювати за допомогою двох груп методів: економіко-математичних та евристичних.

За результатами дослідження встановлено, що кожен із методів має певні недоліки, тому запропоновано комбінувати методи економі-

ТАБЛИЦЯ 1. Зведена матриця аналізу стратегій розвитку регіонів

Аналізовані сторони	Області			
	Дніпропетровська	Харківська	Полтавська	Сумська
Рівень інтенсивності зв'язків учасників МС		–	–	–
Розвинені зовнішньоекономічні зв'язки	+			
Рівень медичного обслуговування			–	–
Розвинений комплекс складних медичних послуг	+	+		
Рівень соціально-економічного розвитку			–	–
Найвищий рівень соціально-економічного розвитку	+	+		
Рівень інфраструктурного забезпечення співробітництва			–	–
Розвинена виробнича, транспортна, фінансова інфраструктура	+	+		
Рівень інвестиційної активності		–	–	–
Створена інфраструктура залучення інвестицій	+			
Рівень інноваційної активності у виробництві	–	–		
Рівень інноваційної активності у сільському господарстві			+	+
Наявність спільних стратегій і програм	–	–	–	–
Зовнішні впливи	–	–	–	–
Рівень екологічного розвитку	–			–
Сприятливі екологічні умови за рівнем комплексного індексу забруднення		+	+	
Рівень енергоресурсовитратності	–	–	–	–
Рівень розвитку МСБ	–		–	
Стрімкий розвиток сервісного сектору економіки		+		
Стабільний розвиток та висока продуктивність сільськогосподарської галузі				+
Етнічно-культурні проблеми	–	–		
Високий рівень національної патріотичної свідомості			+	+
Наявність природних ресурсів	+	+	+	+
Забезпеченість водою	–	–	+	+

Джерело: авторська розробка на основі стратегій регіонального розвитку 2020 Полтавської, Сумської, Харківської, Дніпропетровської областей. Аналізовані сторони: «+» — сильні, «–» — слабкі.

ки, математики та евристики під час обира-
ння організаційних форм.

Доведено, що методи евристики ґрунтують-
ся, головним чином, на досвіді й інтуїції
фахівців, яким відомий стан справ і перспек-
тиви розвитку певного об'єкта. Найбільш по-
ширеним методом серед евристичних є метод
експертної оцінки. Головна його перевага по-
лягає в тому, що фахівці можуть використо-
вувати не тільки інформацію, засновану на
статистичних часових показниках, але і нере-
гулярну, разову інформацію, яка має суто якіс-
ний характер та сприяє об'єктивному баченню
регіональних проблем.

Для здійснення експертної оцінки насампе-
ред необхідно обрати регіони для обстеження.
У даному випадку обрано Дніпропетровський,
Харківський, Полтавський та Сумський регіони.
Такий вибір обумовлено географічною близь-
кістю, спільними межами, а також спеціаліза-
цією обраних для дослідження регіонів (Дні-
пропетровський, Харківський — промислові
регіони, Полтавський, Сумський — аграрні).

Наступним кроком є визначення спільних
проблем регіонів, що досліджуються. З метою
спрощення процедури фахівцям-експертам не-
обхідно скористатися результатами SWOT-аналізу
стратегій регіонального розвитку (СРР).
Результати аналізу зводяться до узагальненої
матриці (табл. 1). Необхідно враховувати, що
вирішувати регіональні проблеми потрібно
шляхом співробітництва з регіонами за умов,
що сильні сторони одних регіонів можуть бу-
ти слабкими по відношенню до інших регіо-
нів. Отримані дані — це параметри, які слугу-
ватимуть вихідними даними для експертної
оцінки.

Далі треба визначити, які саме параметри є
найбільш вагомими для вибору організаційної
форми співробітництва та скільки їх. Щоб ви-
значити необхідну і достатню кількість пара-
метрів для отримання достовірних значень
щодо оцінки найбільш оптимальної організа-
ційної форми співробітництва застосовують
розрахунок чисельності (обсягу) вибірки, яка
дасть змогу з великої кількості параметрів об-
рати оптимальну кількість.

У даному випадку розрахунок можна здій-
снити за формулою:

$$Mg = t \sqrt{\frac{rg}{n}}$$

де t — довірчий коефіцієнт (критерій Стью-
дента), для заданого рівня імовірності (зазвичай
0,95—0,99); r — частка елементів вибірки,
які мають задану ознаку; g — частка елементів
вибірки, які не мають такої ознаки; n — чи-
сельність репрезентативної вибірки.

Звідси

$$n = \frac{t^2 \cdot r \cdot g}{Mg^2} = \frac{1,9^2 \cdot 0,9 \cdot 0,1}{0,25^2} = \frac{0,3249}{0,0625} = 5,1984 \approx 5$$

Таким чином, оптимальна кількість параме-
трів, які будуть оцінювати експерти, дорівнює
п'яти.

Наступним кроком є визначення важливос-
ті кожного параметра для кожного регіону
(табл. 2). Сумарно вага параметрів дорівнює
одиниці. Найвагомішому параметру задаємо
максимальне значення.

Далі задаємо порівняльну десятибальну
шкалу, перемножуємо отримані результати на
вагу параметра, результат заносимо до таблиці
(табл. 3).

Отже, за результатами експертної оцінки
можна зробити висновок, що для Харківсько-
го, Дніпропетровського та Полтавського ре-
гіонів найвагомішим параметром є «Розви-
ток інфраструктурного забезпечення МС». До
вагомих параметрів експерти віднесли «Зов-
нішній вплив» і «Рівень інтенсивності зв'язків
учасників МС», причому у Дніпропетровсько-
му регіоні значення розвитку інфраструктур-
ного забезпечення МС дорівнює інтенсивнос-
ті зв'язків учасників МС і складає 2,25. Щодо
зовнішнього впливу: можна констатувати оче-
видність результатів, оскільки обрані для до-

ТАБЛИЦЯ 2. Результати бальної оцінки
експертами параметрів

Параметри	Вага	С	П	Д	Х
Зовнішній вплив	0,2	9	6	8	10
Частота зміни влади	0,15	7	10	10	6
Рівень інтенсивності зв'язків учасників МС	0,25	8	7	9	9
Наявність спільних стратегій і програм	0,15	10	8	9	8
Розвиток інфраструктурного забезпечення МС	0,25	6	8	9	10

Джерело: авторська розробка. Тут і в табл. 3 області:
С — Сумська, П — Полтавська, Д — Дніпропетровська,
Х — Харківська.

ТАБЛИЦЯ 3. Результати експертної оцінки вагомості параметрів за регіонами

Параметри	Вага	С	П	Д	Х	Разом
Зовнішній вплив	0,2	9 · 0,2 = 1,8	6 · 0,2 = 1,2	8 · 0,2 = 1,6	10 · 0,2 = 2	6,6
Частота зміни влади	0,15	7 · 0,15 = 1,1	10 · 0,15 = 1,5	10 · 0,15 = 1,5	6 · 0,15 = 0,9	5
Рівень інтенсивності зв'язків учасників МС	0,25	8 · 0,25 = 2	7 · 0,25 = 1,75	9 · 0,25 = 2,25	9 · 0,25 = 2,25	8,25
Наявність спільних стратегій і програм	0,15	10 · 0,15 = 1,5	8 · 0,15 = 1,2	9 · 0,15 = 1,35	8 · 0,15 = 1,2	5,25
Розвиток інфраструктурного забезпечення МС	0,25	6 · 0,25 = 1,5	8 · 0,25 = 2	9 · 0,25 = 2,25	10 · 0,25 = 2,5	8,25
Разом	1	7,9	7,65	8,95	8,85	33,35

Джерело: авторська розробка; ■ — найвагомий, ■ — вагомий, □ — середній, □ — незначний.

слідження регіони мають спільні кордони з іншою державою (Харківська, Сумська обл. — з Росією). Крім цього, Харківська та Дніпропетровська області мають адміністративний кордон з Луганською та Донецькою областями, де відбуваються бойові дії. «Частота зміни влади» та «Наявність спільних стратегій і програм», на думку експертів, мають найменший вплив. Вага цих параметрів дорівнює у середньому 1,2.

Висновки. Таким чином, за результатами проведеного дослідження можна стверджувати, що експертна оцінка є тим дієвим інструментом, за допомогою якого можна отримати достовірну, якісну інформацію.

Встановлено, що евристичні методи, до яких належить експертна оцінка, мають певні переваги у порівнянні з математичними та економічними методами. Серед основних переваг визначено облік як кількісних, так і якісних показників, залучення до оцінки досвідчених фахівців, простоту використання.

Виявлення проблем та напрямів міжрегіонального співробітництва запропоновано здійснювати на прикладі Дніпропетровського, Харківського, Полтавського та Сумського регіонів. Процедура оцінки необхідно проводити у п'ять етапів.

Перший етап — визначення регіонів-партнерів. Другий — визначення переліку та кількості найвагомійших параметрів. З метою спрощення цієї процедури фахівцям-експертам запропоновано скористатися результатами SWOT-аналізу стратегій регіонального розвитку та на їхній основі побудувати узагальнену матрицю параметрів, які є вихідними даними для подальшої експертної оцінки. Третій

етап — визначення важливості кожного параметра для кожного регіону. На четвертому етапі задається оціночна шкала (у даному випадку вона десятибальна). П'ятий етап — узагальнення результатів експертної оцінки.

У результаті аналізу встановлено, що спільними проблемами обраних регіонів є зовнішній вплив частота зміни влади, рівень інтенсивності зв'язків учасників МС, наявність спільних стратегій і програм і розвиток інфраструктурного забезпечення МС.

Окрім цього, виявлено закономірність, суть якої полягає в тому, що вирішення регіональних проблем шляхом співробітництва можливе тільки за умов, якщо сильні сторони одних регіонів є слабкими по відношенню до інших регіонів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Беленький П.Ю.* Формування та розвиток системи міжрегіонального та транскордонного співробітництва в Україні / П.Ю. Беленький, Н.А. Мікула // *Регіональна економіка*. — 2011. — № 3. — С. 61–73.
2. *Бабінова О.О.* Міжрегіональне співробітництво: зміст, форми, роль та проблеми реалізації в Україні / О.О. Бабінова // *Державне управління та місцеве самоврядування*. — 2011. — № 4 (11). — С. 189–197.
3. *Будкін В.С.* Прикордонне співробітництво в системі адаптації економіки України до європейського господарського простору // *Проблеми співробітництва прикордонних територій України і Польщі*. — 1993. — Бюл. № 3. — Варшава-Київ. — С. 169–179.
4. *Конвергенція регіонів у транскордонному просторі* : монографія / Н.А. Мікула, Є.Е. Матвеев, В.В. Толкованов [та ін.]; відп. ред. Н.А. Мікула ; Ін-т регіональних досліджень НАН України; Львівський регіональний інститут державного управління Нац. академії держ. уп-ня при Президентові України. — Львів, 2012. — 368 с.

5. Мікула Н.А. Розвиток нових форм транскордонного співробітництва / Н.А. Мікула, Є.Е. Матвеев // Економіст. — 2011. — № 5. — С. 20—24.
6. Омаров А.Е. Державне регулювання міжрегіонального співробітництва в економічній сфері: дис. ... канд. екон. наук. ; Харків. регіональн. ін-т держ. управл. Нац. акад. держ. управл. при Президентові України. — Харків, 2009. — 214 с.
7. Павліха Н.В. Концептуальні засади управління проектами сталих просторових систем / Н.В. Павліха, Ю.В. Марчук // Управління розвитком складних систем. — 2014. — Вип. 18. — С. 74—79.
8. Скібіцький О.М. Організація бізнесу. Менеджмент підприємницької діяльності : навч. посіб. / О.М. Скібіцький, В.В. Матвеев, Л.І. Скібіцька. — К. : Кондор, 2011. — 912 с.
9. Сторонянська І.З. Регіональний розвиток України: проблеми інтеграції та конвергенції : монографія / І.З. Сторонянська ; Ін-т регіональн. дослідж. НАН України. — Львів, 2010. — 324 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).
10. Кіш Є. Проблеми транскордонного співробітництва України і Євросоюзу / Є. Кіш // Український центр політичного менеджменту. — 2006. — № 5. — С. 131—144.
11. Студенников І. Транскордонне співробітництво та його місце в регіональному розвитку / І. Студенников / Регіональна політика в країнах Європи: уроки для України / за ред. С. Максименка. — К. : Логос, 2000. — С. 138—167.
12. Бескровний І.М. Аналіз альтернатив и выбор диагностических гипотез. Часть I. Правило Байеса и методы теории принятия решений / И.М. Бескровный // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. — 2012. — № 2. — С. 33—40.
13. Титаренко Г.Б. Вибір експертів у дослідженнях методології та організації бухгалтерського обліку, контролю та аналізу / Г.Б. Титаренко, М.Д. Корінко / Актуальні проблеми економіки. — 2010. — № 7 (109). — С. 270—277.
14. Аранов С.М., Аранова І.П. Елементи оцінки експертних рішень : навч. посіб. для студ. спец. «Програмне забезпечення автоматизованих систем». — Вінниця : Вінницький держ. технічний ун-т, 2000. — 38 с.
15. Василенко В.Н. Многомерность параметров региона: территории, системы, пространства / В.Н. Василенко; науч. ред. В.В. Дружинина. — Дружковка : Юго-Восток, 2016. — 408 с.
- linnya ta mistseve samovryaduvannya, vol. 4 (11), pp. 189-197.
3. Budkin V.S. (1993), *Prykordonne spivrobitnytstvo v systemi adaptatsiyi ekonomiky Ukrayiny do yevropeys'koho hospodars'koho prostoru* [Cross-border cooperation in the system of adaptation of the Ukrainian economy to the European economic space], *Problemy spivrobitnytstva prykordonnykh terytoriy Ukrayiny i Pol'shchi*, vol. 3, pp. 169-179.
4. Mikula N.A., Matvyeyev Ye.E., and Tolkovanov V.V. (2012), *Konverhentsiya rehioniv u transkordonnomu prostori*, [Convergence regions in the cross-border area], *In-t rehional'nykh doslidzhen' NAN Ukrayiny; L'vivs'kyy rehional'nyy instytut derzhavnoho upravlinnya Nats. Akademiyi derzh. up-nya pry Prezydentovi Ukrayiny, L'viv, Ukraine*.
5. Mikula N.A., and Matvyeyev Ye.E. (2011), *Rozvytok novykh form transkordonnoho spivrobitnytstva* [The development of new forms of cross-border cooperation], *Ekonomist*, vol. 5, pp. 20-24.
6. Omarov A.E. (2009), *Derzhavn erehulyuvannya mizh rehional'noho spivrobitnytstva v ekonomichniy sferi* [State regulation of inter-regional cooperation in the economic sphere] PhD. diss. Economy. Sciences. Kharkov Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, Kharkiv, Ukraine.
7. Pavlikha N.V. and Marchuk Yu.V. (2014), *Kontseptual'ni zasady upravlinnya proektamy stalykh prostorovykh system* [Conceptual project management through continuous spatial systems], *Upravlinnya rozvytkom skladnykh system*, vol. 18. pp. 74-79.
8. Skibits'kyy O.M., Matveev V.V. and Skibits'ka L.I. (2011) *Orhanizatsiya biznesu. Menedzhment pidpryyemnyts'koyi diyal'nosti*. [Business Organization. Management of business], Kondor, Kyiv, Ukraine.
9. Storonians'ka I.Z. (2010), *Rehional'nyy rozvytok Ukrayiny: problemy intehratsiyi ta konverhentsiyi* [Regional development of Ukraine: problems of integration and convergence], *IRD NAN Ukraine, Lviv, Ukraine*.
10. Kish Ye. (2006), *Problemy transkordonnoho spivrobitnytstva Ukrayiny i Yevrosoyuzu* [The problems of cross-border cooperation between Ukraine and the EU], *Ukrayins'kyy tsentr politychnoho menedzhmentu*, vol. 5. pp. 131-144.
11. Studennikov I. (2000), *Transkordonne spivrobitnytstvo ta yoho mistse v rehional'nom urozvytku* [Cross-border cooperation and its place in regional development], *Lohos, Kyiv, Ukraine*.
12. Beskrovnyy Y.M. (2012), *Analiz al'ternatyv y vybor dyahnostycheskykh hypotez. Chast' I. Pravylo Bayesa y metody teoryi prynyatyya reshenyy Mezhdunarodnyy zhurnal prykladnykh y fundamental'nykh yssledovanny* [Analysis of alternatives and the selection of diagnostic hypotheses. Part I. Rule Bayes methods and decision theory], *Modern high technologies*, vol. 2. pp. 33-40.
13. Titarenko H.B., and Korin'ko M.D. (2010), *Vybir ekspertiv u doslidzhennyakh metodolohiyi ta orhanizatsiyi bukhhalters'koho obliku, kontrolyu ta analizu* [The choice of experts in research methodology and organization of accounting, control and analysis], *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 7 (109), pp. 270 — 277.

REFERENCES

1. Byelyen'kyy P.Yu. and Mikula N.A. (2011), *Formuvannya ta rozvytok systemy mizhrehional'noho ta transkordonnoho spivrobitnytstva v Ukrayini* [Formation and development of interregional and cross-border cooperation in Ukraine], *Rehional'na ekonomika*, vol. 3, pp. 61-73.
2. Babinova O.O. (2011), *Mizhregional'ne spivrobitnytstvo: zmist, formi, rol' ta problemi realizacii v Ukraini* [Inter-regional cooperation: content, form, role and problems of implementation in Ukraine], *Derzhavne uprav-*

14. Arapov S.M., and Arapova I.P. (2000), *Elementy otsinky ekspertnykh rishen'* [Elements of assessment expert solutions], Vinnyts'kyi derzh. tekhnichnyi un-t, Vinnytsya, Ukraine.
15. Vasylenko V.N. (2016), *Mnohomernost' parametrov rehnyona: terrytoryu, systemy, prostranstva* [Multidimensional parameter in the region: the territory, the system space], Yoho-Vostok, Druzhkovka, Ukraine.

Надійшла 30.09.2016

Н.А. Васильчук

Институт экономико-правовых исследований
НАН Украины, Киев

ЭКСПЕРТНАЯ ОЦЕНКА КАК ИНСТРУМЕНТ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ОБЩИХ ПРОБЛЕМ РЕГИОНОВ

Осуществлена экспертная оценка, на основе которой определены проблемы и направления межрегионального сотрудничества Сумского, Полтавского, Харьковского и Днепропетровского регионов. Обоснована целесообразность использования экспертной оценки. Доказано главное преимущество метода экспертной оценки, суть которой заключается в том, что специалисты могут использовать не только информацию, основанную на статистических временных показателях, но и нерегулярную разовую информацию качественного характера. Установлено, что экспертная оценка способствует объективному видению региональных проблем, а это дает возмож-

ность оперативно и взвешенно принимать управленческие решения.

Ключевые слова: экспертная оценка, межрегиональное сотрудничество, организационная форма межрегионального сотрудничества, SWOT-анализ стратегий регионального развития, значение и количество параметров.

N.O. Vasylichuk

Institute of Economic and Legal Researches
of NAS of Ukraine, Kyiv

EXPERT ASSESSMENT TOOL AS THE DEFINITION INSTRUMENT OF COMMON PROBLEMS IN REGIONS

The paper solved applied problems, namely, expert evaluation carried out on the basis of which the definition of the problem and the direction of inter-regional cooperation of Sumy, Poltava, Kharkov and the Dnipropetrovs'k regions. The expediency of using peer review. It proved a major advantage of the expert evaluation method which is based in the fact that professionals can use not only information based on statistical indicators of time, but also irregular, one-time information of a qualitative nature. It was found that the peer review contributes to the objective vision of regional problems, in turn, makes it possible to quickly and carefully to make management decisions.

Keywords: peer review, inter-regional cooperation, the organizational form of interregional co-operation, SWOT-analysis of the regional development strategies, the value and number of parameters.